

Mohutné duby na jižní Moravě SMRT STALETÝ

Jsou odvěkou součástí jihomoravské krajiny. Jsou králi zdejších lužních lesů. Jenže tihle staletí vládci, mohutné a stovky let staré duby letní, umírají. „A přitom úplně zbytečně,“ říká Mgr. Lukáš Čížek, Ph.D., vedoucí Oddělení biodiverzity a ochrany přírody Entomologického ústavu Akademie věd.

MGR. LUKÁŠ ČÍZEK, PH.D.

Od dětství »honil« brouky, hady a ryby, napřed na jižní Moravě a Slovensku, pak několik let v pouštích a pralesích od Pákistánu po Novou Guineu. Kvůli hnězdění (je ženatý a má tři děti) se vrátil na rodnou hroudu, kde se v Biologickém centru Akademie věd věnuje výzkumu ohroženého hmyzu, lesů a krajinné ekologie. Hlavním cílem jeho vědecké práce je přispět k tomu, aby se z ochrany přírody stala racionální a efektivní činnost.

usychají!

CH OBRŮ

Území Soutok patří – a to i z celoevropského pohledu – k mimořádně cenným a vzácným místům.

**AŽ TYHLE
DUBY CHCÍPNOU,
DOSTANEME SE DO
MEZINÁRODNÍCH
PROBLÉMŮ.**

Text: Bohumil Křeček

Foto: D. Kolářová, D. Hauck, J. Miklín

BLESK Proč ty stromy usychají?

„Někdy je třeba odpovědět dlouze hledat, ale my ji tady, kousek od městečka Lednice, doslova vidíme.“

BLESK Vy možná ano, ale já vidím jen les.

„A právě to je důvod, proč mohutné staleté duby umírají. Dnes představují zdejší luhy zhruba osm tisíc hektarů hustého lesa a nějaké louky. Jenže ještě před 80 lety vypadala zdejší krajina úplně jinak. Hustý les zabíral stěží polovinu území, na zbytku byly na řídce rostly velké, mohutné stromy. Vypadalo to spíš jako v parku, třeba v tom zámecském u Lednice. Jenže dnes je všechno zarostlé.“

BLESK Proč?

„Nastoupilo intenzivní lesnictví, které pěstuje husté lesy. A přestal se tu pást dobytek, který dělal zdejší krajinu krásně průchozí. Bez pastvy začne okolí mohutných dubů zarůstat. Nejdříve s prominutím takovým bordelem, pak křovím a nakonec jinými stromy, které ty původní o pět až deset metrů přerostou. A to je pro stromové staříky konečná.“

BLESK O jak cenném území vlastně mluvíme?

„Podíleli jsme se na studii porovnávající brouky sta-

vědu nový druh kožojeda, byl odsud popsán i pavouk připomínající mravence, za zmínku stojí i chránění tesařík obrovský nebo páchník, které jsme se zavázali chránit i v rámci mezinárodních dohod. Až tyhle duby chcípnou, přijdeme o obrovskou přírodní rozmanitost a dostaneme se do mezinárodních problémů.“

BLESK Nevidíte to zbytečně černě?

„Ne. V celém tomhle území, které má zhruba 12,5 tisíce hektarů, jsme zmapovali mohutné stromy. Jsou jich tisíce, jenže hrozně rychle odumírají a nemají nástupce. Podobné stromy nemají kde vyrůst, v hustých lesích nemají šanci. Jsou tu jenom dědci a žádná mládež.“

BLESK Takže co s tím?

„Jedinou možností je sáhnout do těch hustých plantáží, postupně je proředit a dát některým stromům prostor, aby mohly ztloustnout a začít fungovat jako solitéry.“

BLESK Ztloustnout?

„Jakmile se nemusí hnát do výšky, tvoří dub obrovskou, rozložitou korunu a rychle tloustne. Některé solitéry mají ve 170 letech průměr kmene 150 cm! V lese jsou přitom poloviční a někdy ani to ne.“

BLESK A děje se to prořezávání?

„M i n i málně. Ale aspoň se podařilo v roce 2007 prosadit, že při těžbě lesa se nechá stát deset stromů na hektar. Což je skvělé, ale...“

BLESK Ale?

„Dub rostoucí v hustém lese je hubené koště mající nahoře pár větvi. A najednou na něj začne pražit slunce a tenhle šok přežije jen zlomek z nich. Ale i když to zvládne, je kolem něj vysázeno množství nových stromů a začas se opět ocitnou v hustém lese.“

rych dubů po celé Evropě, od Norska a Anglie přes Španělsko a Itálii až po Izrael a Turecko. A ukázalo se, že duby z jižní Moravy jsou nejbohatší, a to dost výrazně. Na tyhle staré stromy je vázána spousta přírodních fenoménů, obrovská biodiverzita. Bavíme se o stovkách druhů brouků, much, včel, pavouků, lišejníků. Našli jsme zde i pro

Pokračujte na str. 36 a 37

VÝMLADKOVÉ HOSPODAŘENÍ, NEBO JEDY?

„Takzvané výmladkové hospodaření se běžně praktikovalo do války, nyní se s ním můžeme místy setkat třeba v Rakousku. Nařídí se vysoke stromy a mezi nimi mladší kusy na palivo, které vždy po 30-40 letech porazí. Je to méně výnosné než plantážnictví, ale zachraňovalo by to mohutné stromy. A vyhovuje to například denním motýlům, kteří už v našich lesích povětšinou vyhynuli. A mizí i ti poslední. Třeba okáč jílkový žije už jen v lese Doubrava u Hodonína. Ale asi i o něj přijde, protože to tam včetně rezervace, kde přežívá, chtějí státní Lesy ČR práškovat kvůli chroustům. A pak znovu kvůli sosnkozovci. Snaha bojovat s následky klimatické změny a plantážnického hospodaření pomocí jedů je stejně škodlivá jako naivní. To ale státním Lesům nevadí. A pokud ochránáři práškovaní nepovolí, bude alespoň špatný stav lesů na jeho světe. Vsadte se!“ říká Čížek.

UMÍRAJÍ I KVŮLI SUCHU

Příčinou usychání dubů je také nedostatek vláhy. „Už několik let nebyly lužní lesy zaplaveny, dalším problémem je pokles spodních vod, za což může hlavně fakt, že jsme v minulosti řeky narovnali a postavili přehradu. Dříve řeky přinášely různé usazeniny, bláto a písek. To se dnes usadí v přehradách. Narovnaná řeka teče rychleji a materiál jen odnáší. Její koryto se zahlubuje, klesá hladina řeky i spodní vody v jejím okolí.“

Roháč obecný je náš největší brouk, může dorůst až do délky devíti centimetrů.

BLESK Trochu začarovaný kruh...

„Absurditou tohoto území je, že ač je téměř celé státní, chráněné rezervace zabírají sotva 2 procenta rozlohy, přitom třeba v Praze to je téměř 6 procent. I kdyby ochránáři přesně dělali to, co je třeba, dotáhli sem koně nebo krávy, tak to budou dělat na tak malém zlomku území, že to nebude stačit.“

BLESK A proč to nedělají státní lesy?

„Lesníci byli odjakživa učeni, že dobytek do lesa nesmí. Že než nastoupilo moderní plantážové lesnictví, byly lesy zničené. Přitom dub letní, zdejší hlavní dřevina, tu bez pomoci koní a krav nemá šanci zmládit. Roste tu odedávna, ale dnes ho musíme sázet uměle. Druhá věc je v tom, že státní lesy jsou pod tlakem vykazovat zisk. Dávají lužním lesům hodně zabrat drastickými těžbami. A velmi nerady přistupují na cokoli, co jim zisk snižuje. Na jakékoliv jiné funkce lesa se úplně kašle.“

BLESK Jako třeba?

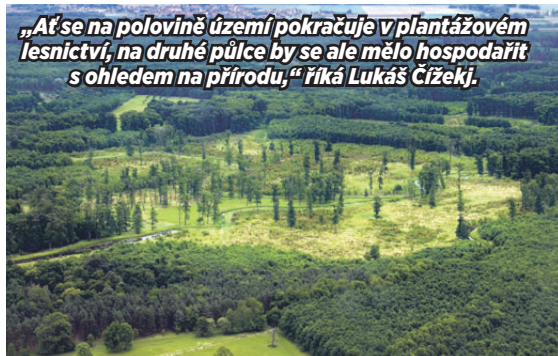
„My jsme teď v přírodně nejceněnějších lesích u nás i ve střední Evropě, a přestože jde o státní území, velkoplošně se tu likvidují zvířata, která jinými zákony chráníme.“

BLESK Můžete být konkrétní?

„Když si tady jako entomolog chytím jednoho roháče, který žije na dubových pařezích nacházejících se nejlépe na pasece, a napíchnu si ho do krabice, můžu za to dostat flastr. Přitom tady se jich industriálně likvidují tisíce, protože co se děje po vykácení? Přijede traktor a rozfrézuje pařezy i povrchovou vrstvu půdy. A z paseky, kde by byly tisíce roháčů, je oraniště, kde nebude žádný...“

**OCHRÁNCI SE
NA CEDULI U
PRALESA CHLUBÍ,
JAK TO
TU CHRÁNÍ.**

„Ať se na polovině území pokračuje v plantážovém lesnictví, na druhé půlce by se ale mělo hospodařit s ohledem na přírodu,“ říká Lukáš Čížek.

A má to ještě spoustu dalších dopadů.“

BLESK Jakých?

„Je přetržena jakákoliv kontinuita lesa. Zdejší pravidelně zaplavovaná půda je plná živin a semen. Frézování zničí sněženky, bledule a třeba dymnivky, ale okamžitě začnou růst nejrůznější invazivní rostliny, třeba severoamerická astra, k tomu se přidá česká kopřiva a stává se z toho neprostupný porost. Kolem sazeň se to pak musí vyžínat nebo stříkat roundupem, který se tady používá ve velkém.“

BLESK Vás asi lesníci nemají moc rádi.

„Abychom si rozuměli –

já nejsem proti těžbě dřeva. Klidně ať si na 50 procentech státní Lesy jedou podle svého. Ale je důležité, aby tady byla síť míst, kde se hospodaří s ohledem na přírodu. Plány na vyhlášení této sítě existují pět let. Ale stále se nic neděje. Svou liknavostí zdejší přírodu ohrožuje i státní ochrana přírody.“

BLESK Jaké hospodaření byste tedy ve zdejších podmínkách preferoval?

„Rozhodně bych varoval před vytvořením oplocených, bezzásahových rezervací. Kam to vede, bokužel velmi názorně dokazuje příklad zdejší rezervace Ranšpurk. Tohle byl původně les plný mohutných ob-

**Pokud nezachráníme
staré duby na jihu
Moravy, vyhynou
zde stovky druhů
živočichů.**

rovských dubů. Pásla se zde zvěř i dobytek, lidé sem chodili pro palivové dřevo. Dnes tu duby skoro nejsou, protože se to nechalo zarůst. Takže ochránci se na ceduli u pralesa chlubí, jak tu chrání páchníka a jednu z posledních lokalit bledule letní. Jenže bledule potřebuje světlo a v tomhle houští ho fakt nemá. A páchník potřebuje duté duby, které tu dlouho nevydrží.“

BLESK Takže vás nemají moc rádi ani ochránci, řekl bych.

„Zásadní problém je v tom, že s takovou krajinou si dnes umí poradit zahradníci, ale neumí ji udržovat ani lesníci, a zatím ani naše ochrana přírody. Nechat staletí obhospodařované území bez zásahu nemusí být ku prospěchu, pokud chybí velká zvířata.“

BLESK Nemusí, ale může?

„Vždycky je něco za něco. Tohle území za plotem – rezervace Ranšpurk – je biologicky cenné, z nových podmínek profitují jiné druhy. Začal se sem šířit tesařík

**ZAČAL
SE SEM
ŠÍŘIT TESAŘÍK
ALPSKÝ.
TEN ŽERE DŘEVO
JAVORŮ**

alpský. Ten žere dřevo javorů a dalších stromů ze stinných lesů. A jsou tu desítky a stovky jiných živočichů, hub a mechů, které v hospodářském lese nenajdeme. Takže není to úplná katastrofa. Ale přicházíme tu postupně o zvířata a stromy, které byly důvodem ke vzniku rezervace, jsou pro lužní lesy unikátní a cenné.“

BLESK Takže jak se vlastně starat o prales?

„Problém je v našich představách. Máme ho spojený s neprostupným hvozdem, snad až strašidelným prostředím. Jenže historicky

má prales – minimálně v této oblasti – mnohem blíž k nějakému parku, kde se střídají louky, solitérní stromy a sem tam křoviny a hustší les. Odjakživa zde totiž bylo množství zvířat. Napřed divokých, pak domácích.

A o mnohé se také v minulosti postaral oheň.“

BLESK Proč je vlastně podle vás důležité vrátit se k pastvě? Copak nestačí spárkatá zvěř?

„Ne. Jelen, srnka nebo daněk chodí a vyzobávají, co jim chutná. Kdežto krajina potřebuje nějakou sekačku na trávu, takzvané spáseče. To je kráva, kůň a podobně. Skloní hlavu a jedou bez ohledu na to, co to je. Jsem přesvědčený, že by to šlo, peníze by na to byly, ale nedaří se to prosadit. Státní ochrana přírody pastvu navrhovala v rezervaci Křivé jezero, neziskové organizace chtěly pást cenné nelesní plochy vedle obory Soutok. Jenže státní Lesy oba návrhy odmítly. Nic by je to nestálo, jenom prostě nechťejí. A stáleté duby umírají.“

PENĚZ JE DOST

Zatímco mnozí tvrdí, že něco nejde kvůli nedostatku peněz, podle Lukáše Čížka tenhle argument u správy lužních lesů neobstojí. A nejen u nich. „Ať se na mne všichni naštvou, ale ochrana přírody má k dispozici peněz dost. Může čerpat peníze z fondů EU, jenže to neumíme. Utrácení evropských peněz si sami komplikujeme příšernou byrokracií, a dostupné peníze nakonec rozfofrujeme za zbytečnosti.“

PROČ JE DŮLEŽITÝ PAŘEZ

Zachovat pařez, dutý nebo mrtvý strom v lese je mimořádně důležité. „Mrtvý strom nebo jeho část v sobě nese víc života, než když roste. Díky nim se i v mladém lese udrží »potvory« vázané na staré stromy. Jde o často chráněné roháče, páchníky, zlatohlávky, kovářky. Na jednom stromě to mohou být i desítky až stovky vzácných, vymírajících druhů,“ říká Čížek.

INZERCE

NESTAČÍTE S DECHEM? POZOR NA NEMOCI PLIC

Zadýchávání většinou připisujeme špatné fyzické kondici. Co když je ale všechno jinak? Spěch, málo odpočinku, nezdravé stravování a přemíra stresu jsou vhodným prostředím pro rozvoj civilizačních chorob. Kromě vysokého krevního tlaku či cholesterolu by se do centra naší pozornosti měly dostat také plicní choroby. Proč?

Prvním příznakem plicních chorob bývá právě zadýchávání. A to je hlavní důvod, proč nemoc zpočátku ani neodhalíme. Přičítáme ho své malé fyzické kondici, nadváze nebo kouření. Pokud se ale k zadýchávání začnou přidávat další příznaky (například kašel), může jít o závažné onemocnění, kvůli kterému se nakonec nedokážeme ani obléknout.

Na vině bývají závažné plicní choroby.

Výskyt plicních chorob se zvyšuje

Patrně nejčastěji jsou naše potíže s dechem spojené s astmatem. To se nejčastěji projevuje kašlem, dušností (především v noci a časně nad ránem) a svíravým pocitem na hrudi. A ačkoli je astma nevyléčitelné, správnou léčbou lze jeho příznaky minimalizovat, a někdy dokonce vymizí úplně.

Jedním z nejzávažnějších plicních onemocnění je však chronická obstrukční plicní nemoc (CHOPN), která se stala u nás i ve světě čtvrtou nejčastější příčinou úmrtí. V České republice v posledním roce zemřelo v důsledku CHOPN více než 3 500 osob, což je o celých 70 % více, než tomu bylo v posledních 10 letech.

alphega
lékárna
vždy na dosah
www.alphega-lekarna.cz

Zjistěte, kolik let je vašim plicím

Důležitost prevence není nutné vysvětlovat. Zvláště bychom se jí měli věnovat právě v případech nemocí, které bezprostředně ohrožují náš život. Nechte si tedy ve vybraných Alphega lékárnách změřit plicní věk, který se nemusí shodovat s vašim věkem biologickým, a zjistěte, zda je vaše případné zadýchávání způsobeno pouze nedostatečnou fyzickou kondicí, či se za ním může skrývat nějaké onemocnění.

**Seznam Alphega lékáren,
ve kterých měření probíhá,
naleznete na
www.alphega-lekarna.cz
v sekci Plicní věk – poradna.**

**Měření plicního věku je
screeningovou metodou.
Nestanovuje diagnózu
a nenahrazuje lékařské
vyšetření.**